

rethinking dogmas of Christianity according to theosophy and anthroposophy as it causes a lack of understanding of his texts by the representatives of Orthodoxy who call to bring the poet to anathema. The article deals with unorthodox interpretation of Voloshin's key images of Christ, Judas, Lucifer, and others. The researcher points out individual images and symbols: the unfolding of the scroll, sword sharpener, winepress, bread, locust, the Cross and others. In the paper a particular attentions drawn to the influence of emerged myths at the 19th – 20th century on the subsequent culture.

Keywords: Christianity, Catholicism, Orthodox Christianity, paganism, Theosophy, historiography, symbol.

Отримано: 2.11.2015 р.

УДК 821.161.2 – 31.09

Шостак О.О.

ДОСВІД ВІЙНИ В РОМАНІ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ «ХРЕЩАТИЙ ЯР»

Перспективну галузь сучасного соціогуманітарного знання репрезентують так звані trauma studies – дослідження травми як психологічного, соціального, історичного та культурного феномену. Як стверджує С. Ушакін, травма – це не лише подія, що різко змінила життя, а й процес, який впливає на ставлення людей до свого минулого і сприйняття теперішнього та майбутнього [14, 7]. Й. Рюзен трактує травму як «катастрофічну» кризу, за якої «руйнується засадниче уявлення про перебіг часу [...], а рани історичної ідентичності не перестають кривавити» [13, 202]. Більшість дослідників у сфері trauma studies відзначають, що травматичний досвід важко піддається вербалізації, тому що пережиті страждання досить складно трансформувати в чітку структуровану оповідь. Але детравматизація можлива лише за умови перетворення травматичної пам'яті в наратив. Зокрема, таку концепцію на початку ХХ ст. розвинув французький психолог П. Жане [11, 40]. У теорії З. Фрейда також зацентровано увагу на тому, що людина повинна відтворити в пам'яті витіснений травматичний досвід і пережити його як теперішнє, а не пригадувати, як минулу подію [14, 13]. Саме тому художня література, конструюючи наратив, виступає еквівалентом психоаналітичної концепції повторення витіснених переживань як умови подолання травми та запобігання посттравматичному безпам'ятству через символічну консолідацію суспільства.

В українській літературі ХХ ст. осмислення травми як знакового чинника у формуванні пам'яті та колективної ідентичності перебуває в стадії розбудови. Особливе місце в конструюванні меморативних практик посідає творчість митців, які через політичні причини силоміць були вилучені з інтелектуального поля української літератури. Передусім, це стосується художньої спадщини Д. Гуменної та її роману «Хрещатий яр». Твори письменниці лишаються малодослідженими, значна частина їх навіть не видана в Україні.

У низці праць знаходимо лише окремі згадки про роман-хроніку «Хрещатий яр». А. Погрібний наголошує на художньо-документальній фактурі твору і визначає його тему – «про життя у Києві в роки німецької окупації, про неоднозначне сприйняття головною героїнею Мар'яною Вересоч трьох провідних ідеологій та світоглядів [...] – фашизму, більшовизму й націоналізму» [12, 450]. О. Коломієць виокремлює провідну проблему роману – «доля України, спроба відновлення втраченої державності, визначення місця й ролі українського народу між двома тоталітарними системами» [7]. Дослідниця характеризує також стильові домінанти тексту – синтез реалізму, імпресіонізму й символізму. Т. Лопушан вдається до компаративного аналізу, порівнюючи роман Д. Гуменної «Хрещатий яр» та А. Камю «Чума», у яких центральною вважає проблему активного спротиву як єдиного способу подолання абсурдності буття [10]. Н. Іщук-Пузаняк акцентує увагу на образі головної героїні – людини «високих поривань та емоцій», яка займає, проте, нейтральну позицію спостерігача [5, 450]. На думку Г. Костюка, оригінальність роману «Хрещатий яр» серед творів воєнної тематики в тому, що він відзначається «своєрідним баченням тих незвичайних подій і настроїв, подиву гідним схопленням деталей, учинків, спонтанних суджень у найрізноманітніших соціальних і культурних прошарках суспільства» [8, 338].

Попри відчутний інтерес до творчості Д. Гуменної аналітичне поле довкола роману «Хрещатий яр» недостатньо розбудоване. Художній текст надається до множинних інтерпретаційних моделей. Мета статті – проаналізувати травматичний досвід війни і окупації в творі Д. Гуменної «Хрещатий яр».

Роман розгортає перед читачем картину нацистської окупації Києва 1941 – 1943 рр. Письменниця була свідком тих подій і вела щоденник. Г. Костюк зазначає: «Коли панічно втекли з

Києва комуністичні верховоди, а на їх місце прийшла німецька навала, Докія Гуменна залишалася у Києві. І це був переломовий момент в її творчій біографії. Хоч вона не знала, що несуть з собою нові «визволителі», проте не мала жадних ілюзій і надій на краще. [...] Пильно приглядалася до життя українського народу під німецькою окупацією, нотувала факти, характери, ситуації – великі, малі, героїчні й злочинні. Одне слово, все, чим дихало й вирувало тодішнє життя і на чому пізніше мав вирости “Хрещатий яр”. Докія Гуменна з німцями не співпрацювала. Не надрукувала ні одного рядка в київській прони́мецькій пресі. Але потрапити знову під цензуру і нагляд НКВД не побажала. В хаотичному розвороті війни, скориставшись з відкритих дверей у широкий світ, вона з сотнями тисяч українських людей подалася восени 1943 року на Захід» [8, 325]. Д. Гуменна стала прототипом головної героїні роману – Мар’яни Вересоч.

У тексті репрезентовано різні моделі військової травми, пов’язаної з тоталітарними режимами: нацистське і радянське насильство над людською свободою. «Моя авторська студія полягала в тому, – зауважувала письменниця в 1958 році, – щоб крок за кроком показати складний процес, який відбувався в душі кожного підсоветського громадянина під час розвалу советського режиму та при зустрічі з новими ідеями, йому часто незанимає. Багатющий і різноманітний хаос того часу я подбала вкласти в композиційні рамці (бо це ж не щоденник) з невеликою кількістю персонажів, щоб показати, як при зустрічі із Заходом способи думання двох розірваних світів зударялися, зазублювалися й заклинювалися» [Цит. за: 8, 339].

Д. Гуменна характеризує поведінку та настрої всіх прошарків населення Києва – інтелігенції, робітників, дрібних службовців. Причому навіть серед інтелігентських кіл не було однотайності щодо перспектив на майбутнє України. Г. Костюк слушно зауважує: «Схід заступають політично невироблені, провінційно обмежені, селянського чи міщанського прикорня інтелігенти з хоробливим почуттям меншевартості» [8, 340]. У творі зображено мітинг у Києві в перші місяці війни, на якому «“виділені” промовці кричали завчено про нашу воєнну й політичну міць [...]». І зовсім не здавалося, що цими днями вирішується доля України [...]» [4, 33]. Д. Гуменна відтворює засадничу модель радянської суспільства – пристосуванство. Так, з приходом нацистів поет Щука написав оду Гітлеру, щоб завоювати прихильність нової влади. Радянський митець Рейнгардт, враховуючи зміну політичної ситуації, почепив на дверях табличку з написом «Артист українській», хоча спілкувався російською і стверджував, що «по духу він – “руській человек”» [4, 233].

Життєві настанови головної героїні принципово відрізняються. Вона мріє про незалежну українську державу, тому стверджує: «Тільки національною дорогою вийдемо ми в світові простори» [4, 410]. Мар’яна не погоджується на евакуацію, залишаючись захищати Київ, а після відступу німців від’їжджає на Захід, тому що «краще бути очорненим несправедливо “фашистським запроданцем” [...] – ніж ковтати й давитися жуйкою есесерської фабрики-кухні» [4, с. 484]. Героїня прагне знайти нову ідентичність і звільнитись від ролі жертви. Такий спосіб терапії військової травми аналізує А. Ассман у дослідженні «Простори спогаду» [1, 309, 314].

У романі яскраво відтворено політичну ситуацію Києва. Емігрантська інтелігенція з гордою ставиться до киян, дорікаючи їм у відсутності патріотизму: «Ми – революціонери, а ви – всі збольшевізовані, не маєте національної свідомості, ви – матеріалісти, невироблені, здеморалізовані советським вихованням» [4, 258]. Тому місцеві мешканці вважають націоналістів «українськими фашистами» [4, 168]. Але в інтелігентських колах були й такі особистості, які свідомо присвятили своє життя справі національного відродження: «Серед них, цих людей між заходом і сходом, є чудесні, живі уми [...]. От якби так того Авеніра, та цього Кандибу, та тих, що в Сибіру, на Колімі, в Соловках, та тих, що підневільно до Уфи виїхали, та цю блискучу Олену, – які чудеса зробили б вони усі разом тут у Києві!» [4, 216].

У творі представлено образи героїв, чії симпатії залишаються на боці радянської влади. До них належить подруга Мар’яни Васанта Чагир. Дівчина загинула від рук німців за більшовицьку ідею. Але, на думку Мар’яни, Васанта – «мучениця, насамперед, своєї надвередженої психіки» [4, 461]. Вона була духовно вищою за оточення, а «те, вище, могло тільки з наших національних пуп’янків [...] розвинути» [4, 463]. Опинившись у безвихідній ситуації, героїня стала жертвою обставин.

Д. Гуменна акцентує увагу й на поведінці цивільного населення, яке не цікавилось національними питаннями, а передусім турбувалось про власний добробут. Так, сім’я зразкових радянських громадян Березольських із нетерпінням чекала приходу німців, хоча «Льоля збиралась у кандидати партії, а Мирон не мав би своїх посад, якби не був партійний» [4, 169]. За окупаційного режиму глава родини отримав посаду кербуда. Проте після поразки німців Березольські шукають захований партквиток і готуються до зустрічі радянської армії. Тому стратегія виживання у творі є засадничою в умовах війни та окупації.

Але якими б не були орієнтири різних верств українського суспільства, війна – це травма в соціальному, культурному та екзистенційному вимірах. Як слушно зауважує одна з героїнь роману: «Ми всі – жертви, і ті, що борються, і ті, що зберегають себе в безпечному куточку» [4, 296].

Проблема подолання наслідків цієї травми, закорінена в роз'єднаності українців, лишається актуальною і сьогодні.

Травма війни в романі представлена описами репресій радянського і нацистського режимів. До речі, текст вирізняється високим рівнем документальності у відтворенні подій. Дискурс насильства актуалізує концепт воєнної травми як «тілесний запис, недоступний для мови та рефлексій» [1, 296]. Перший травматичний досвід українці отримали на початку війни. К. Беркгоф із цього приводу зазначає: «Сталін і його поплічники обманювали населення про справжній стан справ на фронті, чинили звірства і здійснювали політику випаленої землі. Водночас місцева еліта, на відміну від звичайного населення, була поінформована і мала доступ до транспортних засобів, тож вона розпочала втечу на схід. Із “західного” погляду, советська влада поводитися не як свій уряд, а як завойовник, який мусив відступити» [2, 296]. У романі описано дії влади, спрямовані на знищення техніки, сировинних і продовольчих запасів, а також боротьбу з «ненадійним елементом», що полягала у виявленні шпигунів і знищенні в'язнів. Відтворено ситуацію замінування Києва радянськими інженерами, що згодом призвело до пожеж і вибухів. Письменниця звертає увагу на трагедію розбитої армії: «[...] пленталася-брела жалюгідна піхота, стомлена, з оброслими, заболоченими і байдужими до власних страждань лицами [...]» [4, 143]. Після відступу радянських сил столиця в період безвладдя була охоплена грабунками: «Всі щось несуть, хоч порожню пляшку, хоч дитячу іграшку, хоч паперовий дашок на лямпу...» [4, 155]. Це явище, на думку К. Беркгофа, стало «виявом не браку цивілізації в темних мас, як гадали багаті інтелектуалів, а майже раціональною поведінкою під час насильницького краху економіки, в якій не було приватної власності» [2, 44].

Лаконічно і влучно суть німецького окупаційного режиму авторка передає в таких рядках: «[...] б'ють, вішають, палять, беруть у рабство, полонених винищують, заводять нову касту – фольксдойчів, забирають житло, світла не дають, годують злочинно-шкідливим хлібом, діти ростуть невчені, поліцаїв поробили грабіжниками. “Нова Європа, в якій ви дістанете належне місце”. Хіба не правда, чесна правда?» [4, 411].

Окупація Києва стала причиною голоду: «Худобу хазяїн тим не годує, чим годують столицю України німці» [4, 455]. Було заборонено ввіз продуктів, закрито базари, організовано контроль доріг поліцейськими й гестапівцями: «Ці відбирали все те, що несли київські нуждарі на плечах» [4, 335]. Низка заборон поширилась і на культурно-освітню сферу: масово почали закривати вищі навчальні заклади, школи, науково-дослідні інститути, театри, музеї, «Просвіти», українські газети. Окупантів не цікавила справа національного відродження: «Німці душать усе, вони бояться найменших проявів української організованості, на все накладають свій давучий прес» [4, 243].

Д. Гуменна акцентує увагу на репресивній природі нацистського режиму. Покарання за найменший непослух – смерть. З метою залякування населення організовували привселюдні повішення. Особливо жорстоким було ставлення нацистів до військовополонених: «Он женуть наших полонених вулицею, одні кістяки, не можуть ноги підволочки, а їх німці б'ють нагаями, як худобу [...]. Хто впав, – пристрелюють. Жінка кинула пів буханки хліба в середину, – того, хто кинувся зловити, застрелили» [4, 300]. У творі згадано й про голокост євреїв у Бабиному яру: «Матері тягнуть дітей, дитина упирається, а мати знає, що на заріз, – тягне і плаче» [4, 212]. Травма війни – це і насильство над жінкою. У Києві відкрили три будинки розпусти і вербували працівниць до таких «елітних закладів», ставлячи в паспорті штамп «повія» [4, 355-356]. Нацисти також проводили депортацію людей на примусові роботи до Німеччини. У романі відтворено процедуру вербування, умови життя оstarбайтерів за кордоном: «Там же ті перші, що поїхали, опинилися за дротами, під озброєною вартою ходять на роботу, за найменшу провину – розстріл. Голодують! Б'ють їх!» [4, 316].

Описуючи психологічний вимір травми, Д. Гуменна оприявнює екзистенційну кризу особистості. Війна, за філософією К. Ясперса, – це «гранична ситуація», період кардинальних потрясінь, коли людина, перебуваючи перед обличчям смерті, осмислює сенс буття. Становище безвиході відображають настрої самотності, страху, відчаю: «Людина заціпеніла, скулилась, чекає свого кінця» [4, 139]; «Ніякого захисту, якась страшна паща проковтує тебе живцем... Та й держись за існування, трусися за життя! Здається, єдині щасливі хвилини, коли спиш. Прокидаєшся й лягаєш із смутком на душі» [4, 299]. У часи лихоліть знецінюється життя, тому жителям столиці лишилась одна роль – «жебраків» і «воєнних трофеїв» [4, 257-258].

Б. Холмгрен зазначає, що жертви травми можуть відмовитись від усталених систем цінностей і демонструвати жорстоку поведінку [14, 66]. Стосунки між людьми періоду війни відтворені в романі через метафору лісу: «Одне одного їсть, – або ж гине. В людському середовищі тільки буквально людожерства нема, а все решта по-лісовому» [4, 419]. У творі окреслено також феномен «психічного оніміння», «емоційної анестезії» [14, 55] – байдужість до травматичної ситуації. Ки-яни звикли до насильства і смертей, тому сприймають жахи війни як факти буденного побуту: «Людина стає просто байдужа, як ось ці дві репліки поліцаїв побіч: “Он на тому хуторі німець

забив жінку й чоловіка, зосталося двоє дітей [...]” – “А в нас знову кругом управи понавішували людей. Партизани забили німця...” [4, 442].

Трагічні події, пережиті впродовж війни часто призводили до тяжких психічних розладів. Наприклад, жінка репресованого професора Оксана Артемівна збожеволіла, втративши обох синів: «Одного на очах пристрелили німці, а другого загнали в школу й висадили її» [4, 437]. Після того вона нічого не чула та постійно бачила своїх дітей і пожежі, вогонь, дрого. Психологи й критики, які вивчають травматичні наративи, зауважують, що травма ізолює і дезорієнтує жертву, котра починає жити в аморфному, а не в хронологічному часі [14, 67]. Психолог Е. Ліндеманн називає «гострим горем» посттравматичний синдром, до основних симптомів якого належать: фізичні страждання, часті звернення до образу померлого, ворожість до оточуючих і втрата адекватних моделей поведінки [9, 213]. Трагедію Оксани Артемівни увиразнює метафора «поламаной скрипки». Підсилюючи її антитезою, автор підкреслює руйнівний вплив війни на особистість: «Була колись гармонійна людина, а тепер – безладні шматки» [4, 440].

Аналізуючи психічну травму, спричинену війною, доцільно звернути увагу на особливості мовлення жертв. О. Роджественська стверджує, що таким історіям притаманні фрагментація оповіді, численні лакуни, а отже, вони характеризуються низьким рівнем наративності. Структурною одиницею тексту стає переживання, а не подія [14, 110-111]. Так, у розповіді єврейки Рози неповні речення й риторичні фігури відображають стан психологічної напруги: «Що мені робити? Ці дві ночі я ночувала вдома. Приходила вночі, тікала вдосвіта. Але так страшно. Боже! Я хотіла викинутися з п'ятого поверху. Що мені робити?» [4, 194].

Змалювання періоду окупації нагадує апокаліптичні картини. Не випадково Київ асоціюється з образом прірви, безодні, що, як зауважує О. Коломієць [6], має біблійне походження: «Людина, її гніздо, падає в прірву, у безодню. І не знає, чи жива зостанеться, чи закрутить її вир-чорторий, чи вилетить на «той бік». І що там?» [4, 139]. Образ безодні присутній в «Об'явленні Св. Івана Богослова»: «І засурмив п'ятий Ангел, – і я бачив зорю, що спала із неба додолу. І їй даний був ключ від криниці безодньої. І вона відімкнула криницю безодню, – і дим повалив із криниці, мов дим із великої печі. І затьмилося сонце й повітря від криничного диму... А з диму на землю вийшла сарана [...]» [3, 285; Апокаліпсис, 9: 1-3]. Далі сказано, що сарана буде завдавати людям мук, щоб смерті шукали і не знаходили. Головна героїня роману Мар'яна розмірковує: «Ця непотрібність така тяжка, що життя тепер волочить вона, як якусь кару. Скалка, що відірвалася від цілоти, падаюча в безодні всесвіту зоря. І великим щастям визволення була б панія Смерть» [4, 299]. До речі, образ сарани асоціюється з війною: «І мала вона панцери, немов панцери залізні; а шум її крил – немов шум колесниць, коли коней багато біжить на війну» [3, 285; Апокаліпсис, 9: 7, 9]. Драматичність страшних подій увиразнює символізм чорного й червоного кольорів, які домінують в описах Києва: «Знявся гураган, все засипало піском, а навкруги – чорні дими, пожежі, заграви [...] Над смеркання заграви стали ще зловісніші. Небо кругом почервоніло [...]» [4, 136]. За два роки німецького володарювання столиця змінює своє обличчя, перетворюючись на «цвинтарище», «глуху глушину», «великий хутір», «дикє місто». Її головна вулиця стає Хрещатим яром. Змалюючи Україну в образі руїни, письменниця вдається до ремінісценції Шевченкових рядків: «[...] а ми ходимо по своїй – не нашій землі і не знаємо, нащо ми існуємо» [4, 260].

У підсумку варто зазначити, що в романі Д. Гуменної оприявлено травматичний досвід українців у Другій світовій війні на прикладі трагедії окупації міста Києва. Письменниця інтерпретує концепт травми в трьох площинах: ідеологічній (криза національної ідентичності), фізичній (дискурс насилля) і психологічній (екзистенційний вимір). Реалізм картин воєнного побуту, що має документальне підґрунтя, Д. Гуменна вдало поєднує з рівнем символічних образів, вибудовуючи асоціативну паралель: війна – апокаліпсис.

Список використаних джерел

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / А. Ассман; пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічевої, О. Юдіна. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 440 с. – (Серія «Зміна парадигми»; Вип. 15).
2. Беркгоф К. Жива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою / К. Беркгоф; авторизований переклад з англійської Т. Цимбала, науковий редактор перекладу В. Гриневич. – К. : Критика, 2011. – 455 с.
3. Біблія або Книги Святого письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена. – Об'єднання Біблійних Товариств, 1980. – 296 с.
4. Гуменна Д. Хрещатий яр (Київ 1941–43). Роман-хроніка / Д. Гуменна. – Нью-Йорк : Об'єднання Українських Письменників «СЛОВО», 1956. – 489 с.
5. Іщук-Пузаняк Н. Постать, доля і праця Докії Гуменної / Н. Іщук-Пузаняк // Березіль. – 1995. – № 9–10. – С. 173–180.

6. Коломієць О. В. Екзистенційна основа образів прірви, безодні як осмислення в літературі кризового стану суспільства [Електронний ресурс] / О. В. Коломієць. – Режим доступу : <http://philology.knu.ua/files/library/folklore/36/22.pdf>
7. Коломієць О. В. Проза Докії Гуменної (проблемно-тематичні та жанрово-стильові особливості): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.01.01 «Українська література» [Електронний ресурс] / О. В. Коломієць. – К., 2007. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2007/07kovjso.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
8. Костюк Г. На перехрестях життя та історії: до 70-річчя і 50-річчя літ. діяльн. Докії Гуменної / Г. Костюк // Костюк Г. У світі ідей і образів. Вибране. Критичні та історико-літературні роздуми 1930–1980 / Г. Костюк. – Мюнхен : Сучасність, 1983. – С. 311–352.
9. Линдемманн Э. Клиника острого горя / Э. Линдемманн // Психология эмоций. Тексты / под ред. В. К. Вильянаса, Ю. Б. Гиппенрейтер. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – С. 212–219.
10. Лопушан Т. Ідея абсурдності буття в романах Докії Гуменної «Хрещатий яр» та А. Камю «Чума» / Т. Лопушан // Українська література в загальноосвітній школі. – 2008. – № 7–8. – С. 19–21.
11. Огієнко В. І. Культурна травма у сучасній зарубіжній історіографії: концепт та метод [Електронний ресурс] / В. І. Огієнко. – Режим доступу : <http://www.memory.gov.ua/publication/ogienko-vi-kulturna-travma-u-suchasnii-zarubizhnii-istoriografii-kontsept-ta-metod>
12. Погрібний А. Повернення Докії Гуменної / А. Погрібний // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. У 3 кн. – К. : видавництво «Рось», 1994. – Кн. 2. – С. 444–458.
13. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення / Й. Рюзен; переклав з нім. Володимир Кам'янець. – Л. : Літопис, 2010. – 358 с.
14. Травма: пункты: сборник статей / сост. С. Ушакин и Е. Трубина. – М. : Новое литературное обозрение, 2009. – 936 с. : ил.

Анотація. У статті мова йде про роман Докії Гуменної «Хрещатий яр», присвячений подіям нацистської окупації Києва в 1941–1943 рр. Відзначено документальну основу та автобіографізм твору. Автор аналізує концепт воєнної травми і акцентує увагу на трьох її вимірах: ідеологічному (криза національної ідентичності), фізичному (дискурс насилля) і психологічному (екзистенційний зріз).

Ключові слова: травма війни, колективна ідентичність, екзистенційний вибір, меморативна стратегія, нацистський режим.

Summary. This article demonstrates issue which is current for contemporary Ukrainian literature because military discourse and particularly traumatic measurement needs a detailed study in domestic literary studies. Trauma as psychological, social, historical and cultural phenomenon is situated in the center of studies which are so called trauma studies. Fiction while constructing narrative acts as equivalent of psychoanalytical conception of repressed emotions repetition as a condition for trauma overcoming and prevents posttraumatic unconsciousness which is caused by symbolic consolidation of society. Theoretical basis is implemented on very successful practical aspect such as works of Dokiia Gumenna.

The article deals with novel «Cruciform ravine» by Dokiia Gumenna which is dedicated to the events of Nazi occupation of Kyiv in 1941–1943. The documentary basis and autobiographism of work are denoted. Different models of war trauma which are connected with such totalitarian regimes as Nazi and Soviet violence against human freedom are presented in the text. The author analyzes the concept of war trauma and focuses on its three dimensions: the ideological (the crisis of national identity), physical (discourse of violence) and psychological (existential cut). The political situation in Kyiv is reproduced brightly. The writer characterizes behavior and moods of all layers of population which weren't unanimous in prospects of Ukrainian future. War trauma is presented in the novel by description of Nazi and Soviet regimes repressions. While describing psychological measurement of trauma Dokiia Gumenna proclaims existential crisis of personality. The situation of hopelessness reflects moods of loneliness, fear and despair. The phenomenon of «emotional anesthesia» is also outlined in the work and it is carelessness towards traumatic situation. Dokiia Gumenna successfully combines realism of war routine description with symbolic images level and builds associative parallel which is war – apocalypse.

Keywords: war trauma, collective identity, existential choice, memorative strategy, the Nazi regime.

Отримано: 8.11.2015 р.